

Fafnir – Nordic Journal of Science Fiction and Fantasy Research

journal.finfar.org

Kirja-arvio: Tapani Kilpeläinen – *Silmät ilman kasvoja* – *kauhu filosofiana*.

Markku Soikkeli

Tapani Kilpeläinen: *Silmät ilman kasvoja – kauhu filosofiana*. Tampere: niin & näin, 2015. ISBN-13 978-952-5503-87-6.

Jos olen oikein peloissani, niin tuskin pysähdyn harkitsemaan, saati filosofoimaan.

Kirjat ja elokuvat, joiden aiheet ovat kauhistuttavia, voivat tietysti pysäyttää ihmettelemään ja ajattelemaan, mitä kummaa on tekeillä. Mutta kuinka moni kokee vaikkapa vampyyrifilmin kauhistuttavana? Onko "kauhu" edes oikea sana nimeämään sen kutkan tai kiusan, mitä lavastetut verikekkerit saavat aikaiseksi?

Kauhufiktio määritleminen on selvästikin asteen verran vaikeampaa kuin scifin tai fantasian. Populaarit tietokirjat kauhufiktiosta eivät edes yritä luokitella kauhukokemuksen eri asteita muutoin kuin markkinointikoneiston ehdoilla. Mutta filosofi yrittää – eikä tyydy yhteen määritelmään, kuten taiteentutkija tekisi, vaan selittää yhä uudelleen uskomattoman monipäisen käsiteherviön.

Tapani Kilpeläisen *Silmät ilman kasvoja - kauhu filosofiana* on juuri tällainen käsikirja. Sitä voi viileästi suositella sekä kauhuviihteen vakaville harrastajille että genrefiktio tutkijoille niin kuin kirurgin parantavaa viiltoa suositellaan. Kilpeläisen terävä-älyinen kirja antaa erinomaisen esimerkin siitä, miten perusteellisesti lajikohtaisiin käsitteisiin voi pureutua.

Kauhufiktio voi jopa opettaa käsitteidenhallintaa, huomauttaa Kilpeläinen, kunhan vastaanottaja saadaan ajattelemaan näkemäänsä. Kilpeläinen ottaa esimerkiksi logiikaltaan mutkikkaan *Cube*-elokuvan (1997), mutta myös kansanperinteen kauhutarinat, joiden avulla yksilöllinen ja sosiaalinen tulkinta osoittautuvat luovasti ristiriitaisiksi.

Kuten monet muutkin kotimaiset tutkijat toteaa Kilpeläinenkin, että Suomessa "kauhu" on liioiteltu nimitys fiktiolle, jota nautitaan hyvinkin runsaan huumorin kuorruttamana. Silti kauhu on parempi käsite kuin tyrmistys tai pelko: "Pelolla on kohde, kauhulla jäsentynyttä kohdetta ei välttämättä ole."

Pidin erityisesti siitä, miten Kilpeläinen selittää auki teoreetikkojen määritelmiä kauhulle. Esimerkiksi Noël Carrollin teoriasta hän tulkitsee kauhun olevan "toiveikkuuden ja edistysuskon paha varjo, jonka toiveikkuus ja edistysusko yhtä aikaa sekä tuottavat että kieltävät." Näin kuvitelmatkin pääsevät valloilleen tai, kuten taiteentutkija ehkä sanoisi, hirviöt muuttuvat käyttökelpoisiksi metaforiksi, esimerkiksi vampyyri kapitalismin kritiikkiin.

Genretutkimuksen kannalta aito harmistuksen aihe on se, että kirjan keskeinen käsite, kauhu, ei suinkaan selvenny "taidekauhun" ja "rivikauhun" erottelulla. Vaikka Kilpeläinen osoittaa monin osuin esimerkein, miten genretutkimuksessa päädytään kohteenmäärittelyssä tarpeettoman korkeisiin abstraktioihin, hän itse tulee käyttäneeksi 'kauhua' kohtuuttoman avoimena yleiskäsitteenä. Hän siis pikemminkin testaa käsitteen käyttökelpoisuutta eri yhteyksissä, mukaan lukien fenomenologian näkemys kauhusta "maailmassaolomme perussävyinä".

Aina ei voi olla varma, onko kyse "taidekauhun" parhaista piirteistä, vaikka Kilpeläinen ilmoittaa (s. 35) kirjansa käsittelevän "nimenomaan taidekauhua". Taidekauhu määritellään myöhemmin (s. 58) teoksen ja vastaanottajan relaatioksi tai jopa teoksen herättämäksi kokemukseksi, mutta jätetään avoimeksi, mitkä kaikki fiktiolle ominaiset keinot voivat kokemuksen herättää.

Onko esimerkiksi "moraalinen kauhu" hyvää tai parasta taidekauhua? Voiko moraalinen kauhu tosiaankin perustua pelkästään sille, että henkilö paljastuu toisenlaiseksi kuin tämä on itse luullut? Ja jos esimerkkinä käytetään *Silent Hill* -videopelejä (1999 ja 2001), niin lieköhän moraalinen kauhu kuitenkin se osuin käsite kuvaamaan pelien vaikutusta?

Kilpeläinen kirjoittaa yhtä hyvin lennokkaan esseistisesti kuin syvällisellä tutkijan otteella. Oikeastaan ainoa asia, josta kirjaa kelpaa moittia, käsitteparaatin ohella, on itseisarvoksi äityvä lenokkuus. Kilpeläinen käyttää välillä niin kirjavia eli itse keksimiään sanavalintoja, että kielipoikkeama pysäyttää lukijan ajatuksen.

Kirjan kestävyuden kannalta on olennaista, että lähteiden käytössä ei ole säästely: leipätekstin kahteen sataan sivuun on saatu mahtumaan yli seitsemänsataa loppuviitettä. Kirjan luettavuutta tämä ei mitenkään hidasta, mutta lähteiden valintaa ei myöskään ennätetä tai välitetä perustella. Erityisen kyseenalaiseksi jää se, miksi kauhua koskevasta taiteentutkimuksesta on valittu mikäänkin teoreetikko. Onko esimerkiksi Eino Railo tosiaankin oivallisin valinta määrittelemään *Frankenstein*-romaanin merkitystä?

On kirjassa toki sellaisiakin osuuksia, jotka näyttävät tulleen mukaan vain siksi, että kirjoittaja osoittaa tuntevansa myös taiteenalan historiaa. Kirjallisuuden- ja elokuvienhistorian kauhuklassikoita niputetaan ("Pikapiirtoja kauhun historiasta" -alaluku) niin pikaisina sarjoina, ettei niistä listoista ole kuin haittaa kokonaisuudelle. Oman esimerkkiaineistonsa rajaukseksi Kilpeläinen ilmoittaa teokset, jotka "arkikielessä sijoitetaan kohtuullisen ongelmattomasti kauhun piiriin." Ajatuskaan genrekohteisesta kaanonista ei siis näytä sopivan taidefilosofian lähtökohtiin.

Mitä pidemmälle kirja etenee, sitä selvemmäksi käy, että Kilpeläinen ei tyydy "taidekauhun" klassikoihin. Tästä voi vain iloita. Kirja huipentuu zombifiktioon tarkasteluun, jolloin viimeistäänkin myös "rivikauhun" kuluttajat heräävät mukaan. Voisikin toivoa, että joitakin osia kirjasta saisi julkaistuksi myös scifi- ja fantasia-alan lehdissä – ja että harrastajakunta löytäisi tämän mainion pikkujättiläisen.